

Tihomir Brajović

MI, GORGIJANCI

(Krešimir Bagić: *Ponornice*, Meandarmedia, Zagreb, 2021)

Kad se lirska zbirka, kao što to biva s *Ponornicama* Krešimira Bagića, otvori pesmama u kojima „ljudi pod krovovima / šute“, ili se u njima kazuje da „treba šutjeti / na sav glas // [...] kao intelektualci u predgrađima i diktaturama / šutjeti na jeziku bogova i Sokratovu jeziku“, onda je očito da je reč o naročitom, ekspanzivnom razumevanju ćutanja i njegovog dejstva u prostoru unutar i/ili izvan pesme. Pogotovo stoga što se isti motiv javlja i pri samom završetku knjige, u nekoj vrsti tematskog obuhvata, ovog puta variran iskazima o tome da „više života ima u šutnji nego u gradu“, odnosno da „i šutnja je mišljenje“, jer „jedino je ona velika, sve ostalo je slabost“, da bi potom bio zaokružen stihovima koji s poetičkim konsekvencama kazuju da „plamen šutnje / razgara se / na ognjištu jezika // bez riječi bio bi nitko i ništa, / nevidljiva točka / koja se pali i gasi“.

Tako ćutanje i govorenje/pisanje, nejezičnost i jezičnost, postaju dve strane istog problemskog interesovanja kojim je u znatnoj meri obeležena cela knjiga, ali i pesnička karijera autora *Ponornica*, duga više od tri decenije i poetički situirana u postmodernističku paradigmu, artikulisanu još osamdesetih godina prošlog stoleća, ponajviše na stranicama *Quoruma*, zagrebačkog časopisa (nad)generacijskog značaja i uticaja. Kako će sam Bagić, jedan od najagilnijih predstavnika „kvorumaškog“ naraštaja, naknadno zabeležiti u svom instruktivnom *Uvodu u suvremenu hrvatsku književnost* (2016), ta paradigma u prvom redu se pojavljuje „kao svijest o tome da više nije moguće težiti uspostavi stabilnoga nego lebdećeg [...] identiteta, kao skretanje iz Velike priče u fragment, kao zamjenjivanje demijurške kreacije recikliranjem, jakog slabim subjektom, kao inzistiranje na pravu na razliku i sl.“

Sve navedeno važi i za poeziju Krešimira Bagića, koja od prve samostalne zbirke, *Između dva snažna dima* (1989), pa do najnovije, u izvesnom smislu koncepcijske knjige, sačinjene od 105 numerički označenih stihovnih, proznih i/ili esejističkih segmenata, s (pod) naslovima ili bez njih, najčešće autorefleksivno tematizuje (ne)saopštivost kao poetičko i energetske ishodište produžene postmodernističke pustolovine u jeziku. „Ne slušam riječi / osluškujem stanke“ – ovi programski stihovi iz *Krošnje* (1994), ili pak neki drugi, slični njima, poput onih iz zbirke *U polutama predgrađa* (2006), „Danas više ne slušam riječi. / Živim u njima i s njima“, postojano kruže oko istog, antiesencijalističkog sindroma, koji Ričard Rorti pregnantno označava kao pomeranje „od supstancije prema funkciji“, od metafizičke „stabilnosti“ do diskurzivnog konstrukcionizma kao nove paradigme, razumevajući ga pri tome kao najznačajniju tendenciju savremenog mišljenja. I pevanja, možda bi trebalo dodati.

Kazano fudbalskim/nogometnim žargonom, toliko bliskim njegovom izrazu, autor *Ponornica* postmodernističku „loptu“ ovoga puta ipak vraća u „igru“ daleko unatrag, podsećajući na Gorgiju Leontinjanina, helenskog filozofa i lucidnog učitelja besedništva, odnosno na njegov čuveni spis *O nebiću ili o prirodi*, koji počiva na pretpostavci da, gledano iz jezičke vizure, nije moguće nedvosmisleno dokazati postojanje bilo čega. „Ako ono o čemu govorimo ne postoji, možemo li uopće govoriti o onome što postoji?“, pita na tom tragu Bagić, izvodeći naposljetku iz ovakve logike još dalekosežniju nedoumicu: „Ako je istina ništa, što je s nama i sa svijetom u kojem živimo?“ To je upravo ono što Brajan Mekhejl razume kao ontološku pretpostavku postmodernizma, a što u svojoj ultimativnosti ovakvim, reminiscencijskim naslanjanjem, u neku ruku biva stavljeno u širi civilizacijski i kulturni okvir.

„[G]orgija gorgija / u pustinji cvjeta / jezična orgija // ti jedini možeš znati / je li buka plod / u koji vrijedi zagristi“, čitamo negde oko polovine knjige, u aluzivnom zamahu koji spaja skeptičnu mudrost drevnog znanja i invazivno iskustvo savremenosti, uhvaćene sred paradoksa spoznajnog deficita u čulnom i fenomenalnom obilju. „Posvađali se jučer i sutra / sjemenka i plod / misao i riječ / [...] čega nije bilo – zavoljeli / čega bilo – odrekli ga se“, dospelost ove epohalne disjunkcije za pesničku teorezu svoje vrste konstatovana je, valja primetiti, još u *Bršljanu* (1996). Ako nešto jeste, najnovija zbirka otuda je ponajviše plod potrebe za rekapitulacijskim razabiranjem pred dejstvom postmodernistički rezolutnog razvejavanja metafizičke iluzije prohujalih vremena.

Sasvim gorgijanski, Krešimir Bagić se u tom razabiranjju oslanja na neiscrpnu heurističku moć pesničkog jezika. Privržen pesništvu kao pustolovini invencije na lelujavoj, difuznoj razmeđi govora i ćutanja, on pri tome evocira intrigantne probablističke koncepte, poput onoga koji donosi „irealistički“ pluralno shvatanje uticajnog američkog teoretičara i filozofa jezika Nelsona Gudmena, što, razmatrajući načine konstituisanja svet(ov)a u mišljenju i govoru, „ne vodi računa o ulovu, nego o onome što se doznalo o istraženu teritoriju“ (*Ways of Worldmaking*, 1978).

„[N]a / vratima / pjesme izuvamo / se jezik i ja samo udite / ohrabruje nas [...] prije nego se / u se zatvorim“ – ovi i slični sugestivni stihovi počivaju na autorefleksivnoj simboličnosti traganja za smislom lirskog pevanja u dugoj senci pomenute epohalne krize (sa)znanja. Zato možda i najznačajnije, u neku ruku integrativno obeležje *Ponornica* predstavlja otpor inerciji (samo)razumljivosti, čak i onda – ili naročito onda – kad se čini da joj se pevanje sasvim podvrgava. „Izuti“ jezik iz privida njegove transparentne i uz to logoreične reprezentativnosti, „izvrnuti“ ga na „naličje“, da bi u toj „ogoljenosti“ ponovo postalo „vidljivo“ ono što je „iza“ samodopadljivosti poetske iluzije – to je umnogome sofistikovani „program“ koji je ovde na delu.

„Tamo gdje je sve jasno ništa jasno nije“, zato jezgrovito poručuju „Sedam napomena za hodače“, ostavljajući čitaocu jedan od znakova pored puta za razabiranje u mnogostruko premreženom lavirintu poetske tekstualnosti. „[Č]itav dan si mrmljam u bradu / ne mogu to reć poetično / jedni čitaju drugi krađu / baš nekako asimetrično“, upozorava, s druge strane, duhovita replika na aktuelno stanje lirskog duha, uz dvosmislen poziv: „ze-

mljo draga otvori oči / ne glumi ćubastog gnjurca / moraš se sa sobom suočit / il nikad ne'š izać iz šturca". Zaklonjena urnebesnim humorom, efektna moralistička poenta ovde, čini se, jasno upućuje na antirelativističko stanovište kao podsticaj ovog istrajno postmodernog pevanja.

I to uprkos fami da je zbog oglašenog eklekticizma, odnosno zabavljenosti formalno-poetičkim i metafikcijskim aspektima postmodernizam bezmalo indiferentan prema ekstratekstualnoj realnosti. Najnovija knjiga stihova Krešimira Bagića jedno je od onih ostvarenja koja pokazuju da upravo autorefleksivnost i autoreferencijalnost mogu da budu zalag pesničkog aktivizma svoje vrste. Jedan od dijaloških segmenata zbirke to izrekom, doduše, poriče, ali na takav način („Angažirana književnost traži istomišljenike, a ja se počesto ne slažem ni sa samim sobom“) da nije teško zaključiti kako je reč tek o distanciranju od utilitarno, unisono i tendenciozno intoniranog postavljanja prema onome što okružuje prostor pevanja.

Gledano u celini, Bagićevi stihovi opisuju naročit, široko meandrirajući tok lirskog angažmana. Autor *Ponornica* ne libi se pri tome posezanja za nasleđem avangardnih simulantističkih eksperimenata, apolinerovskih kaligrama, „erasure“ i sličnih poetičkih egzibicionizama, koji u njegovoj zreloj poeziji postaju svojevrsni memento, opomena da ono što se čini poetički prohujalim može da bude upošljeno u novim, ovaj put višestruko interferentnim kontekstima. Raspon tog osobenog poetskog aktivizma kreće se od ujevićevskog patosa i dionizijskog senzibiliteta („tin je bio sve što se sjetio / [...] tin je rudar u mračnom rudniku“) pa do kenoovskog ludizma i slamnogovskog šegačenja sa tzv. svetinjama pesničkog jezika i mišljenja („...ja sam iz dižona / od iskona se družim / samo s potomcima feferona / ne zanimaju me / jogurt i politika / treba ih zazidati / posred kanjona / ili prešutjeti / preko megafona“).

„U sve mogu povjerovati / osim u lekcije iz povijesti“, može, otuda, bez ustezanja da obznani retorski difuzni subjekt ovog pesništva, skeptičan, ali nikako ne i ravnodušan spram buke i gneva današnjice, budući da „politika se miješa u sve / [...] osim u prašinu čiji nas oblaci vraćaju u djetinjstvo“. „Kada dozrije / svaka je revolucija kao razrezana dinja / žuta gnjecava tužna“, u stanju je, takođe, da konstatuje taj iz(van)-sebe-ponirući lirski akter, taj glas transmemorijske poetske apelacije, „malo sarkastičan / delikatan i taman“, no baš zato kadar da zapazi da, onda kad „puše se kuhano vino / i adventska kobasa / domovina je peć / mrki pučki zbor...“

Ovakva pozicija zapravo proizlazi iz sveukupne dispozicije pevanja, gorgijanski usredsređenog na jezik kao ontološko polje u kojemu se oblikuje spoznaja efemernoga i bitnoga. Označavajući u svom iscrpnom i instruktivnom *Rječniku stilskih figura* (2012) naše vreme sintagmom „doba paradoksa“, u kojem „s jedne se strane odvija snažna retorizacija diskurzâ, a s druge sama se retorika nerijetko označava kao učenje o prijetvornom govoru“, kao vrstan stilističar Krešo Bagić zna da u (post)modernom fragmetizovanom i recikliranom svetu nijedan iskaz i niti jedan stih ne može biti izuzet od dejstva te ambivalencije saobraćanja.

Ova knjiga je, otuda, dosledno opsesivno i opsesivno dosledno okrenuta multiperspektivnoj tematizaciji pomenutog paradoksa. Emotivna i humorna, konvencionalna i eksperimen-

mentalna, refleksivna i igriva, Bagićeva gorgijanski nadahnuta poezija priziva čitaoce voljne da se prepuste ozbiljnosti i ironičnosti, duhu patosa i čarima dosetke u isti mah. Ona zapravo sve nas, savremene, nevoljne i neumitne gorgijance, priziva spoznaji o tome da ništa nije nedvosmisleno i nesumnjivo, ali da takođe nije ni tek dvosmisleno i indiferentno. Zato što su govor i ćutanje, iskazivost i neiskazivost zaista komplementarna lica današnjice, u potpunosti prožete ponornim, ali i dalje našim, i stoga životno bitnim iskustvom postojanja u svetu. Ili onome što je od njega još ostalo.